

Nr 10

Jordbruksutskottets betänkande i anledning av motioner angående hyggesplöjning.**Motionerna**

I motionen 1973:502 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts rörande hyggesplöjningarnas skadeverkningar på renbeteslanden.

I motionen 1973:802 av herr Takman (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om utfärdande av sådana föreskrifter, att hyggesplöjning helt slopas i landet.

I motionen 1973:1398 av herrar Johansson i Holmgården (c) och Carlsson i Vikmanshyttan (c) hemställs att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag om förbud mot s. k. hyggesplöjningar inom renskötseområdena.

I motionen 1973:1430 av herrar Sellgren (fp) och Stålhammar (fp) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att föreskrifter utfärdas om förbud mot markberedning genom hyggesplogning i avvaktan på att tillräcklig kunskap erhållits om metodernas förenlighet med ekologiska och miljömässiga krav och dess konsekvenser för rennäringen.

Utskottet

I samtliga här behandlade motioner påtalas skadeverkningar inom renbetesområden av en inom skogsbruket numera använd markberedningsmetod, s. k. hyggesplöjning, och görs uttalanden till förmån för förbud mot sådan plöjning. I motionen 1973:502 yrkas att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om nämnda skadeverkningar. Enligt motionen 1973:1398 bör förbud mot hyggesplöjningar utfärdas inom renskötseområdena, medan ett förbud enligt motionerna 1973:802 och 1973:1430 bör gälla hela landet. Enligt sistnämnda motion bör förbudet gälla i avvaktan på att tillräcklig kunskap erhållits om metodernas förenlighet med ekologiska och miljömässiga krav och dess konsekvenser för rennäringen.

I motionerna framhålls att det enligt rennäringens rader råder förbud mot sådan ändring av markanvändningen som skulle skada rennäringens intressen. Vid hyggesplöjning rubbas enligt motionerna praktiskt taget hela den naturliga markytan och det tar mycket lång tid innan renlav och andra renbetesväxter på nytt utvecklas. Marken blir också svårframkomlig för renarna. Hyggesplöjning på renbetesmarker utgör enligt motionärernas mening sådan ändrad markanvändning som strider mot rennäringens

lagen. Samerna bör dock, anser motionärerna, inte nödgas tillgripa den kostnadskrävande domstolsvägen i varje särskilt fall när plöjning är aktuell.

Utskottet har i samband med behandlingen av förevarande motioner hört företrädare för domänverket, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk och Svenska samernas riksförbund. Från samernas sida har därvid framförts synpunkter som i huvudsak överensstämmt med de i motionerna anförda.

Enligt vad företrädarna för domänverket och skogsstyrelsen uttalat är hyggesplöjning en markberedningsmetod som på vissa marktyper är nödvändig, om återväxt skall erhållas inom skäligen tid efter en avverkning.

Metoden har uppgivits komma till användning på fuktiga, svärförnygrade marker där renlav inte förekommer. Endast obetydliga enklaver högre belägen mark med renlav har enligt domänverket berörts av plöjning. Domänverket hyggesplöjer f. n. omkring 4 000 ha per år och de privata bolagen ungefär lika mycket. Enligt domänverket skulle ett förbud mot hyggesplöjning begränsa de arealer, där skogsbruk kan drivas, så mycket att sysselsättningen i statens skogar skulle minska med 200 à 300 årsarbetare. Från domänverkets sida har framhållits att föreskrivet samråd med samerna sker, när man planerar åtgärder av betydelse för rennäringen, t. ex. hyggesplöjning.

Markberedning i form av hyggesplöjning är en relativt ny metod i Sverige. Den används enligt uppgift företrädesvis på vissa speciella marker där återväxt eljest inte skulle erhållas inom rimlig tid. Erfarenheterna av metoden är således begränsade i Sverige, däremot har man längre tids erfarenhet av den i Finland. Forskning rörande effekten av olika former av markberedning inom skogsbruket bedrivs framför allt vid skogshögskolan. Hyggenas inverkan på renbetet utreds inom växtbiologiska institutionen vid Uppsala universitet. Enligt vad jordbruksministern upplyst i ett interpellationssvar hösten 1972 har den arbetsgrupp som utreder omfattningen och verkningarna av kalhyggen erhållit uppdrag att behandla även frågor om effekterna av olika former av markberedning. Arbetsgruppens resultat kan väntas komma att redovisas under år 1973. Utskottet utgår från att denna utredning kommer att innehålla en kartläggning av forskningens hittillsvarande rön och av de praktiska erfarenheterna rörande hyggesplöjningen och dess konsekvenser för bl. a. rennäringen.

Frågan om tillåtligheten av olika sätt att använda marken inom renskötseområden får bedömas mot bakgrund av rennäringens bestämmelser. Enligt 30 § denna lag får markanvändningen inte ändras på sätt som medför avsevärd olägenhet för renskötseln inom område där renskötsel får bedrivas hela året och där renskötsel därtill faktiskt idkas. Utskottet anförde vid behandlingen av förslaget till rennäringslag (JoU 1971:37) att frågan om vad som är avsevärd olägenhet för renskötseln kan bli föremål för delade meningar. Rennäringssakkunniga hade framhållit att smärre ändringar i användningssättet, t. ex. införandet av modernare metoder vid skogsavverkning, inte skulle behöva drabbas av

förbudsregeln. I en motion hade å andra sidan anförts att dagens moderna skogsbruk kan medföra betydande ingrepp i renskötseln och att framför allt stora kalhyggen, hyggesbränningar och giftbesprutning hade gett upphov till avsevärda inskränkningar i t. ex. vinterbetesmarkerna. Jordbruksutskottet fann för sin del svårt att generellt fastslå att en viss form av markanvändning innebar avsevärd olägenhet för renskötsel. Sådana frågor borde enligt utskottets mening avgöras från fall till fall. Mot vad utskottet sålunda anført hade riksdagen inte något att erinra.

Utskottet får i anledning av nu föreliggande motioner anføra att frågan huruvida hyggesplöjning i förekommande fall strider mot angivna bestämmelse i rennäringslagen kan föras inför allmän domstol. Därigenom kan prejudicerande utslag erhållas. Givetvis är det önskvårt att frågor av detta slag kan lösas i samförstånd mellan berörda parter. Samråd i hithörande frågor förekommer redan men bör enligt utskottets mening utvecklas vidare. Inom skogsbruket planerade åtgärder rörande bl. a. hyggesplöjning bör således tas upp till överläggningar med samerna i god tid så att en mera långsiktig planering erhålles. I detta sammanhang bör nämnas att på lantbruksstyrelsens initiativ en arbetsgrupp har bildats som behandlar frågor om förhållandet mellan det moderna skogsbruket och rennäringsen. I gruppen ingår representanter förutom för lantbruksstyrelsen även för samerna, skogsstyrelsen och domänverket.

Vid sålunda förekommande samråd bör eftersträvas överenskommelser där hyggesplöjning begränsas till sådan i allmänhet fuktig, svärföryngrad skogsmark som genom avsaknad av renlav är av ringa intresse för rennäringsen. I regel bör det vara möjligt att träffa överenskommelse om var hyggesplöjning får ske. Av vad som framkommit vid utskottets behandling av denna fråga synes nämligen den mark som främst är aktuell för hyggesplöjning inte sammanfalla med de områden som är av särskilt intresse såsom vinterbete för renar.

I avvaktan på resultatet av pågående undersökning om bl. a. kalhyggenas verkningar är utskottet inte berett att i anledning av förevarande motioner förorda någon ändring av gällande bestämmelser.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen anser motionerna 1973:502, 1973:802, 1973:1398 och 1973:1430 besvarade med vad utskottet i det föregående anført.

Stockholm den 13 mars 1973

På jordbruksutskottets vägnar
ERIC MOSSBERGER

Närvarande: herrar Mossberger (s), Persson i Skänninge (s), Hedin (m), Hedström (s), Jonasson (c), Magnusson i Tanum (s), fru Anér (fp), herr Augustsson (s), fru Lindberg (s), herrar Krönmark (m), Takman (vpk), Johansson i Holmgården (c), Berndtsson i Bokenäs (fp), fru Olsson i Helsingborg (c)* och fru Theorin (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

av herr Takman (vpk) som

dels anför följande:

Enligt vad företrädarna för naturvårdsverket och lantbruksstyrelsen uttalat har hyggesplogningen påtagligt negativa effekter. Det är motiverat att använda uttrycket plogning och inte plöjning, eftersom humuslagret skjuts åt sidan i stället för att vändas. Vid hyggesplogningen blir 40 à 60 procent av markytan påverkad. Naturvårdsverket betonade att de plogade områdena i stort sett går förlorade från rekreationssynpunkt, i alla händelser för mycket lång tid. Lantbruksstyrelsens talesman framhöll att det i praktiskt taget hela renskötselområdet är vinterbetet som är styrande. Om vinterbetet skadas, måste renstammen decimeras. Men även hyggesplogning i områden, som inte utgör vinterbetesmarker, äventyrar rennäringen. Det krävs att man har sammanhängande vinter- och sommarbetesområden. Man måste också ta hänsyn till alla ingrepp som gjorts tidigare. Om hyggesplogningen sker utan samråd med samerna i området, står den i klar strid mot rennäringslagen. Även om samebyarna sedan den 1 juli 1971 är juridiska personer och direkt förhandlingsmässiga, är de handikappade gentemot "en så tung part som skogsintressena". I varje fall har de inte ännu tillräcklig styrka och ekonomi att hävda sig. Det bör också understrykas att samrådsgruppen inte är en beslutande grupp.

Svenska samernas riksförbund har sedan snart ett kvartssekel många gånger påtalat de negativa verkningarna av kalavverkning och mekaniserad markberedning över stora ytor, första gången vid en uppvaktning inför dåvarande jordbruksministern Gunnar Sträng 1950. Samernas möjligheter att bedriva sin huvudnäring har de senaste två decennierna kraftigt försämrats till följd av den radikala markberedningen, såsom plogning och harvning. SSR ifrågasätter uppgiften att det 1972 endast var omkring 0,3 promille av den mark som står till förfogande för renskötseln som blev föremål för dessa åtgärder. Denna beräkning tycks vara gjord på bruttoarealen för renbete (165 000 kvadratkilometer innefattande även fjällområdena). En sådan beräkning ger givetvis ett helt vilseledande resultat. Som beräkningsunderlag måste i stället användas arealen för vinterbete samt sommarbetet för skogssamebyarna eller, mera korrekt, dessa områdens lavbärande delar. Hela arealen lavmark har beräknats till 18 748 kvadratkilometer, därav 12 245 kvadratkilometer lavbärande skogsmark (SOU 1966:12).

Därtill kommer att vissa samebyar har drabbats särskilt hårt. Sålunda har enbart inom Gällivare revir 3 100 ha plogats och 860 ha harvats, enligt uppgifter som SSR citerar. Av dessa marker är omkring två tredjedelar vinterbetesmark.

Huruvida hyggesplogningen från ren skogsvårdssynpunkt har en gynnsam effekt på lång sikt förefaller inte vara tillfredsställande klarlagt. Trygve Troedsson och Kristofer Utbult vid institutionen för växtekologi och marklära vid skogshögskolan har i Sveriges Skogsvårdsförbunds

Tidskrift nr 1972:5 redovisat kända fakta om skogsplogningen från *hydrologisk* synpunkt. Deras jämförelse mellan jordbrukets täckdikning och hyggesplogningen är värd att fundera över:

”Inom jordbruket är avståndet mellan grendikena i en genomsnittlig täckdikning för styva leror 12–16 meter — — —, torvjordar av vitmoss-
typ 15–25 meter och av lövkärretyp 30–50 meter. Självfallet är avstånden beroende av lutningsgrad, arealstorlek, båtnadsgrad etc., men som regel behöver sandiga jordar aldrig dikas. Vid hyggesplogningen har man omkring 5 meter mellan dikena och av tekniska skäl sker plogningen allför ofta vinkelrätt mot nivåkurvorna. Även en plogning snett ner mot nivåkurvorna dränerar markens ytskikt på sikt. Dessutom är jordarten som regel en sandig, sandig-moig eller en moig morän — — — . Oavsett båtnadsgraden vågar nog ingen jordbrukare dränera en sandig jordart så hårt att han endast har 5 meter mellan sina grendiken.”

De slutar sin kritiska översikt med följande:

”Till sist skall framhållas att hyggesplogningen i sin nuvarande tillämpning är en metod, som morfologiskt förändrar marken på ett sätt som i vissa avseenden endast kan jämföras med det sen-glaciala havets inverkan på våra moräner. Detta torde vara skäl nog för att inte låta hyggesplogningen bli en modenyck (som alltför okritiskt sprids över landet) utan att man i stället genom teknisk metodutveckling — hand i hand med de biologiska förutsättningarna — skulle söka utnyttja dess tveklöst mycket goda föröryngringseffekter.”

Det kan utläsas ur denna översikt liksom ur andra kritiska arbeten om modern skogsvård att ”den tekniska metodutvecklingen” inte har hållit jämna steg med skogsproducenternas frejdiga framfart. De vetenskapsmän som har sin gärning inom skogsbruket hyser, detta framgår antydningvis och någon gång mera öppet av deras skrifter, förhoppningar om att tekniken för skogsföröryngring och produktionsökning skall bli mera förfinad, mindre klumpig och primitiv, än den nu är.

Vad de renskötande samerna beträffar har de tillräckligt med negativa erfarenheter för att kräva förbud mot hyggesplogning i renskötseloverrådena. Ett förbud kan självfallet mjukas upp genom ett dispensförfarande — efter samråd i verklig mening mellan samerna och skogsintressenterna. Det är nödvändigt med en omvänd bevisföring gentemot den som hittills föreslagits.

dels anser att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen i anledning av motionerna 1973:502, 1973:802, 1973:1398 och 1973:1430 hos Kungl. Maj:t hemställer om utfärdande av förbud mot hyggesplogning i renskötseloverrådena.

